

ПЕРСПЕКТИВИ НООСФЕРНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЯК ІННОВАЦІЙНОГО НАПРЯМКУ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Леощенко Д. І.

*Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради
dileo@ukr.net*

Неослабна увага наукової спільноти до вчення про ноосферу не в останню чергу пояснюється її значущістю, яка, у свою чергу, зумовлюється перш за все тим що, виникнувши як відповідь на екзистенційні виклики сучасності, вона стала парадигмою, що надає людству обнадійливі перспективи на майбутнє. Глобальний характер ноосферної парадигми зумовив і глобальність масштабів її застосування буквально у всіх сферах суспільного буття.

Перехід до ноосфери є закономірним етапом еволюції життя на Землі. При цьому ноосферний розвиток розуміється як аксіологічно орієнтований сумісний розвиток суспільства і природи, при якому задоволення потреб людства здійснюється з урахуванням перспективного урізноманітнення інтересів майбутніх поколінь і Всесвіту.

Аксіологічна складова ноосферного розвитку вибудовується у процесі проходження людством підготовчого етапу – ноосферного переходу, в ході якого людство відмовляється від споживчої психології, хижацького розграбування природи, забруднення навколишнього середовища, набуває ноосферного погляду на світ, суспільство, людину, високі духовно-моральні ідеали. Одним з основних завдань в контексті ноосферогенезу суспільства стає створення передової системи освіти. Як новий етап в еволюції освіти ноосферна освіта, відповідаючи на виклики часу, є ключовою ланкою ноосферного переходу.

Актуальність запропонованої теми зумовлюється тим, що ще не так давно на поважних заходах міжнародного рівня можна було побачити заяви на кшталт: «актуальність і стратегічна важливість ноосферної орієнтації всієї системи освіти і виховання людей полягає у формуванні ноосферної свідомості людей, яка повинна бути заснована на набутті ними ноосферних знань та виробленню ноосферного світогляду...» [9, с. 32].

Ноосферній освіті присвячувались наукові статті та серйозні дослідження: «Ноосферна освіта: науково – методологічні основи і вітчизняна практика. Методичний посібник» [5], «Концептуалізація моделі ноосферного розвитку сучасного соціуму та освіти інформаційного суспільства» [2], «Ноосферна освіта як важлива складова фахової педагогічної підготовки» [8]. У дослідженні з промовистою назвою «Ноосферна освіта як сучасний напрям державної освітньої політики» актуальність ноосферної освіти обґрунтовується таким чином: «Ноосферна освітня парадигма виконує не тільки соціальну функцію передачі знань, досвіду і культури від минулих поколінь наступним, але й надзвичайно важливу функцію підготовки людини до гармонійної взаємодії із собою, іншими, природою з метою виживання людства в умовах глобальної кризи» [6, с. 54]. Автори дослідження «Концепція ноосферної освіти» питання її актуальності висвітлюють не менш ґрунтовно, але більш глобально: «...актуальність інноваційного процесу ноосферної освіти є важливим етичним, економічним, стратегічним завданням на шляху подолання кризових явищ у світі» [3, с. 134].

Тим більший подив викликає той факт, що після 2016–2017 рр. увага до теми ноосферної освіти різко знижується, що безумовно відображує падіння її популярності. Але чи свідчить це про втрату нею значущості, про її «деактуалізацію»? Відповідь на це питання і є *метою* нашого невеликого дослідження, що ґрунтується на застосуванні *методу порівняльного аналізу*.

Отже, спробуємо відповісти на поставлене питання, порівнявши положення Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (НАПН України, 2021) [4, с. 15] з парадигмальними освітніми зрушеннями, що їх передбачає концепція ноосферної освіти [1, 142–143].

Задля більшої наочності зробимо це у вигляді порівняльної Таблиці 1, з якої видно, що освітні трансформації та тенденції, які пропонуються концепцією ноосферної освіти практично збігаються з вимогами, що висуваються до сучасної української системи освіти на офіційному рівні.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця офіційних вимог (психологічні складові) до сучасної національної сфери освіти та трансформацій освітньої системи, передбачених концепцією ноосферної освіти

Психологічні складові, в контексті яких вибудовується сучасна національна сфера освіти	Трансформації освітньої системи, що передбачаються концепцією ноосферної освіти
1	2
становлення суб'єкта уміння в процесі навчання, формування здатності до навчання впродовж життя;	<i>зміна освітнього маршруту</i> – від дискретного до континуального, тобто від освіти «на все життя» до неперервної освіти й життєтворчості протягом всього життя;
пріоритет позиції учня як активного суб'єкта, а не лише об'єкта педагогічної діяльності;	<i>зміна парадигми предмету впливу</i> – від вихованця як об'єкта педагогічного впливу – до вихованця як суб'єкта, що трансформує зовнішній вплив та здійснює самовплив;
гуманізація освітнього простору як передумова розвитку особистісного потенціалу;	<i>зміна мети освіти</i> – від навчання як знаннецентрованої мети освіти – до виховання як гуманістично-людиноцентрованої мети освіти;
гарантування права вибору індивідуального шляху розвитку людини, джерело можливостей актуалізації індивідуальних самовизначень;	<i>зміна місії освіти</i> – забезпечення умов формування особистості, що перебуває у процесі самовдосконалення та формує соціальні умови свого життя; <i>зміна моделі існування людини</i> – від регуляції зовнішнім середовищем до саморегуляції, самоактуалізації, самореалізації, самоздійснення, саморефлексії, саморозвитку, самовдосконалення, самопереконавання;
формування в освіті суб'єкта діяльності, здатного активно включатись у суб'єкт-суб'єктну взаємодію.	<i>зміна взаємин учасників освітнього процесу</i> – від суб'єкт-об'єктних стосунків як механізму передачі знання – до суб'єкт-суб'єктних взаємин як механізму сумісного здобування (генерації) знання шляхом творчості

На нашу думку, потенціал ноосферної освіти може бути незайвим у контексті інноваційності, яка визначена серед пріоритетів розвитку Європейського простору вищої освіти у Комюніке, ухваленому Конференцією міністрів вищої освіти Європейського простору вищої освіти (листопад 2020 р.) [10, с. 15]. «Стратегія розвитку

вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» також передбачає «сприяння використанню інноваційних технологій і новітніх засобів навчання в освітньому процесі» для досягнення стратегічної цілі «Забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти» [7, с. 22–23].

Література:

1. Вознюк О.В. Концепція ноосферної освіти у першому наближенні. *Ноосфера Вернадського, сучасна освіта і наука* : колективна монографія / За наук. ред. А.П. Самодрина. Київ–Кременчук : ПП Щербатих О.В., 2021. Т. 1. С.120-145. URL : https://drive.google.com/file/d/1qcde5AbwQVBdbFadcnmR5mDdhB_fr1zw/view
2. Воронкова В.Г, Кивлюк О.П., Андрюкайтене Р. Концептуалізація моделі ноосферного розвитку сучасного соціуму та освіти інформаційного суспільства. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2017. № 68. С. 33–48.
3. Курмишев Г.В., Тур В.М. Концепція ноосферної освіти. *Ноосферна парадигма в публічному управлінні: історія, сучасність* : Матеріали науково-практичної конференції, (м. Харків, 15 березня 2017 р.). Харків : Вид-во ХарПІ НДДУ «Магістр», 2017. С. 131–135.
4. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В.Г.Кремень (голова), В.І.Луговий(заст. голови), О.М.Топузов (заст. голови)]; за заг. ред. В.Г.Кременя. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 384 с. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/726223/1/nac%20dopovid%202021%20color%201%20%281%29.pdf>
5. Ноосферна освіта: науково – методологічні основи і вітчизняна практика. Методичний посібник / Г.В. Курмишев та ін.; Харків, 2016. 143 с.
6. Соболев Р.Г., Куценко Т.В., Денисюк Л.І. Ноосферна освіта як сучасний напрям державної освітньої політики. *Ноосферна парадигма в публічному управлінні: історія, сучасність* : Матеріали науково-практичної конференції, (м. Харків, 15 березня 2017 р.). Харків : Вид-во ХарПІ НДДУ «Магістр», 2017. С. 52–56.
7. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286->
8. Субіна О.О. Ноосферна освіта як важлива складова фахової педагогічної підготовки. *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету* : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів та аспірантів, м. Київ, 14–18 березня 2016 року. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. С. 108–110.
9. Ярошенко А.О. Розвиток освіти як складової ноосферогенезу в умовах інформаційного суспільства. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент: збірник наукових праць*. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, Вип. 1. 2009. С. 23–33. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1472/Yaroshenko.pdf?sequence=4&isAllowed=y>
10. Rome Ministerial Communiqué. 19 november 2020. URL : https://ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique.pdf